

науковий простір має розгортання науково-освітньої інформаційної мережі. Академія, за сприяння Комітету з питань науки й освіти, торік розпочала будівництво швидкісної академічної оптоволоконної мережі. Вона з'єднає наукові центри НАН і МОН України, а також інші наукові установи й освітянські заклади. Цю систему передбачено підключити на сході до мереж Росії, на заході — до Польщі та Європейської дослідницької мережі GEANT. Це забезпечить можливість участі вітчизняних учених у європейських наукових проєктах.

Просимо Уряд та Верховну Раду передбачити у Державному бюджеті цільові видатки на розбудову на базі НАН України зазначеної мережі та надання їй офіційного статусу національної науково-освітньої інформаційної системи.

Розв'язання на рівні сучасних вимог потребує, зрештою, і комплекс соціальних проблем науковців, зокрема наукової молоді. У нелегке перше десятиліття незалежності ми втратили для науки ціле покоління молодих здіб-

них людей. Нині ситуація дещо поліпшується, так, зросли конкурси на вступ до аспірантури. Від 2000 року кількість молодих учених — кандидатів наук — збільшилась у 1,6 раза і становить близько 15% їхньої загальної чисельності. Зрушення очевидні, але цього ще замало.

Процес залучення молодих науковців істотно гальмують у край обмежені можливості Академії щодо надання їм житла. Цю проблему необхідно розв'язувати на державному рівні. Тому просимо Уряд та народних депутатів збільшити капітальні видатки на будівництво службового житла, обсяги надання пільгових кредитів молодим науковцям на придбання квартир.

Переконані, що спільною працею вчених і Комітету Верховної Ради з питань науки й освіти, народних депутатів разом з Міністерством освіти і науки, іншими органами державної влади слід виробити конструктивні, дієві пропозиції щодо розв'язання наболілих проблем наукової сфери. А головне — реалізувати їх на практиці.

К.С. САМОЙЛИК,

голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти

Ціє перше спільне засідання нашого Комітету, яке він проводить разом з Президією Національної академії наук України щодо проблем, пов'язаних з розвитком науки. Адже Академія наук — це фундамент і ядро вітчизняної наукової та інноваційної системи.

Ми добре розуміємо, що сьогодні поступальний розвиток держави, поліпшення життя і зростання добробуту наших громадян великою мірою залежать від інноваційних процесів, наукової складової прогресу. У сучасному світі неможливо забезпечити високу конкурентоспроможність вітчизняної економіки та належний рівень національної безпеки без всебічного розвитку науково-інноваційної сфери.

Комітет має побудувати свою діяльність у такий спосіб, щоб, з одного боку, разом із Президією НАН України максимально сприяти розв'язанню проблем, які накопичилися у науковій та інноваційній сферах, а з другого боку — максимально залучати науку до вирішення нагальних завдань країни та суспільства.

Власне, йдеться про активізацію участі науковців у розв'язанні всіх проблем розбудови держави. І мова не про те, який рівень державної підтримки та фінансування має наука, хоча це надзвичайно важливо, і Комітет всіляко сприятиме збільшенню видатків на наукові дослідження. Не менш істотним питанням є створення у державі ефективних

механізмів усебічного впливу науки на життєдіяльність суспільства, його готовність сприймати і реалізовувати здобутки наукових пошуків. Тобто наука, використовуючи об'єктивні результати досліджень, має створювати науково-методологічний фундамент державної політики в усіх її галузях.

Саме в цьому плані хотілося б повести сьогодні розмову.

На основі наукових розробок учених необхідно створити модель розвитку України на найближчі 10–15 років, сформувані пріоритети та програми їхньої реалізації.

До речі, ця робота має правові підстави і визначена законами України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

За останні 15 років ми мали з десятків урядових програм, десятки (якщо не сотні) програм і стратегій виходу з кризи та розвитку економіки. Але, як правило, такі програми так само швидко вмирили, як і народжувались. І справа тут не лише у політичній кон'юктурі, а насамперед у тому, що переважна більшість з них не мала належного науково-методичного обґрунтування, яке можуть забезпечити лише фахівці, котрі пройшли школу фундаментальної науки.

Національній академії наук необхідно брати найактивнішу участь у стратегічному плануванні і прогнозуванні розвитку держави. Слово Академії щодо науково-методичного обґрунтування цих питань має бути у державі вирішальним. **Причому цей аспект проблеми, з нашого погляду, слід було б чітко закріпити законодавчо.**

Давайте будемо відвертими. Останніми роками ми через низку суб'єктивних та об'єктивних причин **відмовилися від систем державного прогнозування та планування економіки**, натомість світовий і вітчизняний досвід продемонстрував усю хибність такого підхо-

ду. **Нам конче потрібно створювати систему державного прогнозування і планування економіки, передусім у науково-технічній сфері.** Причому це завдання просто фізично неможливо розв'язати без потенціалу та досвіду Національної академії наук України.

Друге питання, яке випливає з першого, — **формування пріоритетів.**

Упродовж останніх років ми ухвалили чимало законів щодо інноваційної діяльності та пріоритетного розвитку окремих галузей виробництва (космічної, бронетанкової галузей, судно- і літакобудування тощо). Затвердження більшості цих пріоритетів лобювалося і переважно не відповідало реальному стану речей. Більше того, завдавало певної шкоди, оскільки призводило до розпорошення бюджетних коштів і найголовніше — унеможливило досягнення системного ефекту.

Саме тому, попри, здавалося б, досить активну законотворчу діяльність у минулому, в інноваційній сфері ми не отримали відповідних результатів і не заклали інноваційного підґрунтя для сталого економічного зростання у стратегічній і тактичній перспективі.

Зазначу, що питання створення в державі цілісної системи науково обґрунтованих пріоритетів є надзвичайно важливим завданням для нашої науки.

Державна програма прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку, започаткована у 2004 році, — це тільки **намагання розпочати таку роботу.** Ви добре знаєте, як фінансують цю програму. **Навіть заплановані на її реалізацію незначні кошти були вдвічі зменшені.**

Як наслідок — не підготовлені пропозиції щодо нових пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, згідно із законом у 2007 році призупиняється фінансування державних науково-технічних програм, що були спрямовані на реалізацію раніше визначених пріоритетів.

Формуванню пріоритетів та виконанню відповідних програм Комітет приділяв і при-

ділятиме особливу увагу. Ця робота має здійснюватися згідно із законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» і фінансуватися на певному рівні, як визначено цими нормативними актами.

Тому в плані контролю до кінця року Комітет розгляне стан виконання Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», а на початку 2007-го — Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

Комітет запрошує Національну академію наук України до активної співпраці в цьому напрямі.

Особливої уваги потребує науково-експертна діяльність Академії. Наукова експертиза державних проєктів і програм — найважливіша вимога сьогодення. Експертний висновок як НАН України в цілому, так і її окремої установи повинен мати законодавчо закріплений правовий статус. Згідно з цим статусом експертний висновок академічних установ обов'язково розглядають усі державні органи, яким він адресований. Причому Академію неодмінно інформують про долю її експертних висновків. У разі незгоди з міркуваннями науковців кожен державний орган зобов'язаний мотивувати свою позицію і нести за неї відповідальність. Я вважаю, що такі речі, як, скажімо, будівництво каналу Дунай — Чорне море, не повинні повторюватися.

Якщо спробувати означити причини, що гальмують розвиток науки та інноваційної діяльності в Україні, то їх можна схарактеризувати як **«хронічне недотримання норм законів і відсутність належного управління науково-технічною та інноваційною сферами»**. Верховна Рада України в червні 2004 року за результатами Дня Уряду прийняла Постанову «Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні». В червні 2005 р. Комітет, стурбований станом

виконання цієї постанови, звернувся до Президента України з проханням провести спеціальне засідання Ради національної безпеки та оборони, присвячене питанням науково-технічного та інноваційного розвитку. За результатами цього засідання 11 липня 2006 р. Президент України В.А. Ющенко підписав Указ «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України».

Нині Уряд проводить роботу, спрямовану на реалізацію положень цих документів, однак вона просувається надто повільно.

Які ж маємо наслідки? Насамперед щодо дотримання законодавства. Першим показником тут є проєкт Державного бюджету України на 2007 рік. На розвиток наукової сфери у наступному році планується виділити з Державного бюджету 0,49% ВВП, а за загальним фондом — усього 0,39%. Показники нижчі, ніж цьогорічні, — відповідно 0,50 і 0,41% ВВП.

У минулому скликанні Комітет разом з НАН України започаткували розгляд масштабних питань, які потребують серйозних наукових опрацювань. Так, за результатами обговорень на Загальних зборах Академії наук розглянуто на спільному засіданні трьох комітетів Верховної Ради України питання «Про технології економії енергії. Економія газу». Мені здається, це дуже виважений і показовий крок. Таку співпрацю Академії і Комітету слід продовжити. Це допоможе більш обґрунтовано ухвалювати необхідні для держави рішення та прискорить упровадження найважливіших напрацювань Академії.

Найближчим часом Комітет із залученням установ НАН України планує розглянути питання щодо національної концепції розвитку екологічно чистого виробництва. Президія Академії вже схвалила цю концепцію, роботу слід довести до логічного завершення й ухвалити державне рішення. Це одна з найважливіших проблем структурної перебудови виробничого комплексу України.

І ще про одне питання, яке, без перебільшення, має доленосне значення як для розвитку науки, так і для держави загалом. Це створення оптоволоконної телекомунікаційної корпоративної наукової мережі високої швидкості. Вона має охопити всі наукові центри України, об'єднавши в єдиний обчислювальний комплекс великої потужності суперкомп'ютер Інституту кібернетики НАН України й обчислювальні кластери інших наукових установ Академії. Це сприятиме розбудові національної науково-освітньої мережі та виходу до Європейської наукової мережі DGEANT (ДЖЕАНТ).

Комітет усіляко підтримує цю діяльність і намагається сприяти найшвидшому її завершенню.

У сучасних умовах знання — це не тільки інформаційний, а й великий комерційний ресурс, на основі якого створюються одні з найліквідніших товарів — об'єкти інтелектуальної власності. Такі показники результативності досліджень, як наукові статті, монографії, навіть видані за кордоном, є кількісними характеристиками і справді заслуговують на повагу. Але про їхню якість можна говорити тільки тоді, коли оприлюднюватимуться дані про те, в яких журналах вони надруковані, в яких країнах видані та як часто їх цитують тощо. Конкретнішими показниками якості досліджень є патенти, винаходи та інші об'єкти інтелектуальної власності. У науковій сфері держави, у тому числі і в Академії, зроблено неприпустимо мало для комерціалізації інтелектуальних надбань. А це могло б дати відчутний ефект і сприяти додатковим надходженням на розвиток фундаментальної науки за рахунок ринкової реалізації інновацій.

Ми добре розуміємо, що науковець не завжди є успішним менеджером. Для цього необхідно створити дієві інститути і механізми, які б давали змогу комерціалізувати інтелектуальний продукт.

З метою мобілізації внутрішніх резервів Академії та ефективнішого використання її

майнового комплексу Верховна Рада України у 2002 р. прийняла Закон «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статус їх майнового комплексу». Положення його змінювалися і призупинялися іншими законами, що не давало змоги отримати вагоміші позитивні результати. Враховуючи це, Комітет запланував найближчим часом розглянути питання про виконання вказаного закону. Ми маємо виважено проаналізувати можливості та перспективи, які він надає у створенні інноваційного середовища. Необхідно зробити все, щоб норми законів ефективно і надійно працювали.

Верховною Радою України у вересні 2006 р. прийнято дуже важливий документ — Закон «Про трансфер технологій», який має активізувати інноваційну діяльність і використання об'єктів інтелектуальної власності.

Однак залишається питання законодавчого визначення правового режиму інтелектуальної власності, що створюється за рахунок бюджетних коштів. Воно потребує якнайшвидшого розв'язання і розробки ефективних економічних механізмів.

Не менш важливою є проблема створення нормативно-правової бази для оцінки інтелектуальної праці та нематеріальних активів. Досі не розроблено Державного стандарту оцінки інтелектуальної власності, який давав би змогу активно залучати її до господарського обігу. Міністерство освіти і науки, особливо Державний департамент інтелектуальної власності, в цьому плані не виявили очікуваної ініціативи.

Уже понад десятиліття надзвичайно гострим залишається питання створення в Україні патентної бібліотеки, що позначилося на рівні інформаційного забезпечення патентної справи в державі та доступі до інформації про зарубіжні винаходи. І це тоді, коли в нашій країні порівняно з 1991 р. більш як у 20 разів скоротилася кількість винахідників та раціоналізаторів.

Важливо звернути увагу ще на один аспект. Він стосується **конкурсного фінансування Державного фонду фундаментальних досліджень та реалізації державних наукових і науково-технічних програм за пріоритетними напрямками науки і техніки**. Згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» на таке фінансування має спрямовуватися не менше 30% надходжень, призначених на науку.

Але якщо дивитися правді в очі, то ця робота практично призупинена. Виділювані державою кошти вже понад п'ять років залишаються майже на одному, невиправдано низькому рівні. У 2007 р., як уже згадувалося, призупиниться реалізація програм за пріоритетними напрямками науки і техніки. Ледь животіє Державний фонд фундаментальних досліджень. Комітет неодноразово порушував питання про надання йому самостійного статусу. Розв'язання означеної проблеми, навіть за теперішнього рівня фінансування, дало б змогу істотно поліпшити ситуацію та сприяло б надходженню позабюджетних асигнувань і коштів іноземних організацій на реалізацію грантів Фонду.

Здається, науковці вже втомилися наголошувати на тому, що основне положення законодавства про обсяги фінансування науки (1,7% ВВП) не виконується. Якщо відверто, то хронічне невиконання законодавства в нашій державі стосується не тільки наукової сфери.

Наступного року, судячи з проекту Держбюджету, фінансування науки також буде на рівні, далекому від показника, встановлено-

го законом. Верховна Рада України розглянула у першому читанні проект бюджету на 2007 рік, поданий Кабінетом Міністрів і доопрацьований Бюджетним комітетом. Зазначу, що більшість пропозицій Комітету було враховано, але їх ще опрацьовуватиме Кабінет Міністрів.

І ще про одне. Одним із стратегічних напрямів інноваційної діяльності держави визначено розвиток інноваційної культури суспільства. Нам необхідно консолідувати зусилля на формуванні у наших громадян, особливо у молоді, психології творця, науковця, високоосвіченої людини, яка легко оперує знаннями і використовує їх у житті. У цьому контексті зовсім не розумію позицію Вищої атестаційної комісії України, яка ліквідує спеціальність 08.02.02. — «Економіка та управління науково-технічним прогресом». Це абсолютно неприпустимо як з наукового, так і суто економічного поглядів. Зазначу, що саме з цього питання мені особисто довелося звертатися до голови ВАК України.

* * *

У сучасному глобалізованому світі наука є основною рушійною силою соціально-економічного розвитку. Хотілося б сподіватися, що наше засідання стане імпульсом для активізації використання такої потужної інтелектуальної сили, якою є Національна академія наук України, примноження духовного та економічного потенціалу нашої країни.

Комітет Верховної Ради з питань науки й освіти вважає своїм ключовим завданням прискорення реалізації цієї політики.

С.М. НИКОЛАЄНКО, міністр освіти і науки України

Сьогодні ми говоримо про найголовніше — суспільство, яке базується не на сировинній основі, не на енергетичних ресур-

сах, яких у нас немає, а про суспільство, що ґрунтуватиметься на сучасних знаннях. Тому урядова підтримка фундаментальної науки,